

КОНЦЕПТ ДЕМОКРАТІЯ В ПРОМОВАХ ТЕРЕЗИ МЕЙ І ДОНАЛЬДА ТРАМПА: КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Ликіна В. В.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті з'ясовано, що когнітивно-риторичні моделі текстового втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ спираються на тривимірну структуру концепту, що включає предметно-образний, поняттєвий і ціннісний компоненти. Визначено, що у виступі британського прем'єр-міністра Мей на з'їзді, присвяченому обранню нового очільника консервативної партії, та у зверненні президента США Дональда Трампа до Генеральної Асамблеї ООН концепт ДЕМОКРАТІЯ вербалізується через взаємодію трьох складників досліджуваного концепту: предметно-образного, реалізованого лексемами *people*, *government*, інклюзивним займенником *we*; поняттєвого, втіленого в лексемі *democracy*; ціннісного, зверненого до різних складників свідомості британців і американців. Прем'єр-міністр прагне до більш справедливих стосунків у країні, а президент відстоює свободу. Риторичну взаємодію між складниками концепту ДЕМОКРАТІЯ в тексті простежено на основі методики силової динаміки (Л. Талмі), яка пояснює відношення між різними сутностями через взаємодію Агоніста як фокальної сили й протиставленого йому Антагоніста. Для названих сутностей характерне природне прагнення до спокою / бездіяльності або до руху / зміни стану. З урахуванням цього помічено, що в промові колишнього британського прем'єра концепт ДЕМОКРАТІЯ реалізується переважно номінативними одиницями на позначення народу й уряду, репрезентованими переважно як Агоніст із тенденцією до руху. У промові колишнього американського президента концепт ДЕМОКРАТІЯ експлікується лексемою *people*, яка співвідносить народ із Агоністом тенденцією до руху, та іменниками *freedom*, *democracy*, які позначають Антагоніста головно у стані спокою.

У результаті комплексного аналізу політичних виступів встановлено, що промова британського політика спирається на предметно-образну модель вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ, тоді як виступ американського політика репрезентує досліджуваний концепт комплексно, із залученням усіх його компонентів. Отримані результати є додатково обумовлені ситуативним контекстом виголошених промов і їхньою цільовою аудиторією.

Ключові слова: концепт, ДЕМОКРАТІЯ, когнітивно-риторична модель втілення концепту, предметно-образний компонент концепту, поняттєвий компонент концепту, ціннісний компонент концепту, Агоніст, Антагоніст.

Lykina V. V. DEMOCRACY concept in Theresa May's and Donald Trump's speeches: cognitive rhetorical aspect. The article finds that the cognitive rhetoric models of the textual verbalization of the DEMOCRACY concept rely on its three-dimensional structure, which includes perceptual, denotative, and evaluative components. The paper reveals that Prime Minister May's speech at the party congress concerning the election of a new leader and US President Donald Trump's address at the UN General Assembly verbalizes the DEMOCRACY concept activating its three components: perceptual, denoted by the units "people", "government", the inclusive pronoun "we"; denotative implemented by the noun "democracy"; evaluative, impacting different layers of components of Britons' and Americans' consciousness. The Prime Minister aims at a fairer country while the President stands for freedom. The rhetoric of the textual interaction between the components of the DEMOCRACY concept is determined with the help of the force dynamics theory (L. Talmy) which explains relations between different entities via the interaction between the Agonist as the focal source and the Antagonist opposed to it with both entities characterized by tendencies to rest and motion. Consequently, in the speech of the former British Prime Minister the DEMOCRACY concept is implemented by the nominative units denoting the people and the government represented as Agonists with a tendency to motion contributing to their dominance. In the speech of the former American president the DEMOCRACY concept is realized by the noun "people" which represents the nation as an Agonist with a tendency to motion and the nouns "freedom", "democracy" denoting an Antagonist with an inclination to rest.

The results of a comprehensive analysis of political speeches revealed that the speech of a British politician involves a subject-image model of verbalization of the concept of DEMOCRACY. In contrast, the speech of an American politician represents the concept comprehensively, involving all its components. The obtained results are additionally conditioned by the situational context of the delivered speeches and their target audience.

Key words: concept, DEMOCRACY, concept's cognitive-rhetorical model, concept's perceptual component, concept's denotative component, concept's evaluative component, Agonist, Antagonist.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. У більшості праць вивчення концепту ДЕМОКРАТІЯ обмежується американським політичним дискурсом: розглянуто еволюцію

його мовної репрезентації в інавгураційних промовах американських президентів, а також вербалізацію в кількох ракурсах: аксіологічному як найвищу цінність американського народу, ідеологічному як

історично зумовлену сутність, лінгвокультурологічному як соціально значущий концепт американської ментальності [6, 179].

Указаний підхід видається однобічним, адже не враховує специфіки вербалізації концепту *ДЕМОКРАТІЯ* іншими англомовними спільнотами з відмінним суспільно-політичним устроєм. Це важливо, оскільки концепти постають не лише основою когнітивних процесів, а й відбивають культурну специфіку світосприйняття, співвідносну з поняттям ментальності як способом бачення світу [5, 315]. Саме важливість поєднання риторичного, когнітивного та лінгвокультурного чинників зумовлює наше звернення до зіставлення способів ословеснення цього концепту в промовах американського президента Дональда Трампа й британського прем'єр-міністра Терези Мей, які діяли в демократичних країнах з президентською й монархічною системами правління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Огляд новітніх теоретичних робіт продемонстрував, що статус концепту та його трактування переважно залежить від підходу дослідника. Прихильники ономазіологічного спрямування розглядають концепти як «фіксовані, ментальні сутності», які актуалізуються / відображаються / об'єктивуються в національній чи індивідуальній картинах світу [2, 329]. Послідовники когнітивної семасіології вбачають у концепті вербалізовану сутність, нерозривно пов'язану з мовою [2, 331], а тому структуру концепту аналізують з урахуванням знань та інформації, які він репрезентує [2, 332]. У цьому річизі ми спираємося на запропоновану В. І. Карасиком тривимірну структуру концепту, яка включає поняттєвий, предметно-образний і ціннісний складники, співвідносні з денотатом, гештальтом та оцінкою відповідно [2, 217]. Саме завдяки цим трьом елементам концепти формують ціннісну картину світу й мають дискурсотвірний статус.

Дослідники політичного дискурсу пропонують значну кількість ієрархій концептів, їх класифікацій [1, 22]. Утім підхід А. Вежбицької видається нам найбільш релевантним завдяки врахуванню специфіки американської та британської лінгвокультурної специфіки. Хоча сам концепт *ДЕМОКРАТІЯ* є універсальним для обох зазначених культур, але, як одиниця «колективної свідомості» [1, 188], він ретранслює особливості тієї культури, у якій існує.

Формулювання мети і завдань статті. Метою нашого дослідження є виявлення відмінностей у механізмах втілення концепту *ДЕМОКРАТІЯ* у промовах прем'єр-міністра Великобританії Терези Мей і президента США Дональда Трампа з опертям на теорію силової динаміки шляхом аналізу лексичних одиниць, які активують предметно-образний, поняттєвий і ціннісний компоненти аналізованого концепту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звернення прем'єра-міністра Великобританії Терези Мей до консервативної партії 3 жовтня 2018 року, присвячене обранню нового керівника, було ключовим не лише для окреслення партійної стратегії на майбутнє, але й мало бути дієвим моментом впливу на народ щодо обрання нового прем'єра-міністра. Аналіз тексту промови виявив значне домінування

предметно-образного компонента концепту *ДЕМОКРАТІЯ*, вираженого іменниками *people* («народ»), ужитим 65 разів, *government* («уряд»), задіяним 23 рази, та інклюзивним займенником *we* («ми»), виявленим 216 разів в усьому виступі. Водночас поняттєвий компонент досліджуваного концепту, позначений іменником *democracy* («демократія»), активується у виступі лише 3 рази, ціннісний компонент, позначений прикметником *fair*, що наголошує на відсутності достатнього рівня справедливості, – усього один раз за весь виступ.

Зазначені мовні одиниці вжиті у трьох комунікативних блоках виступу: у вступі, присвяченому сторіччю від дня завершення першої світової війни; у комунікативному блоці про політичне становище й майбутню стратегію розвитку; у заключній частині.

У вступі-привітанні з нагоди ювілею закінчення першої світової війни прем'єр-міністр Мей наголошує на важливості збереження національної пам'яті про людей, які захищали країну у воєнні часи, апелюючи до слухачів займенником *we* 11 разів. Аналіз зазначеного уривку демонструє, що цей займенник співвідноситься з предметно-образним компонентом концепту *ДЕМОКРАТІЯ* задля утвердження єдності мовця з народом Великобританії: *We must recapture that spirit of common purpose. Because the lesson of that remarkable generation is clear: if we come together, there is no limit to what we can achieve* (1). У наведеному уривку з позицій теорії силової динаміки ця єдність зображено як Агоніста з тенденцією до руху, що підтверджується одиницями *must recapture* («мають повернути»), *come together* («йти разом»), *no limit* («без перешкод»), *can achieve* («можуть досягнути»).

У вступній частині, присвяченій збереженню пам'яті про героїчну стійкість британського народу перед ворогом, предметно-образний компонент, позначений іменниками *people* і *Britain*, поєднується з двома іншими складниками: ціннісним, який апелює до рівних прав між усіма й позначений групою *every person* («кожна людина»), *no matter their gender* («незалежно від статі»), *no matter their class* («незалежно від соціального класу»), *has an equal voice* («має однакове право голосу»), і поняттєвим, відображеним субстантивом *democracy*: *Twice in a century, Britain came together to beat the odds and build a better future. A stronger democracy in the Mother of Parliaments – where every person, no matter their gender, no matter their class, has an equal voice* (1). У першому реченні наведеного уривку іменники *people* та *Britain* у сполученні з дієсловом *come together* («об'єднатися») і дієслівним словосполученням *build a better future* («побудувати краще майбутнє») зображають британську націю як Агоніста із тенденцією до руху до більш демократичного майбутнього, протиставленого всіляким негараздам, позначеним словосполученням *to beat the odds* і співвідносним з Антагоністом з тенденцією до спокою. Результат цього прогресу оприявлений двома Агоністами з тенденцією до руху: сильнішою демократією, на поступ якої в складі словосполучення *a stronger democracy* вказує прикметник *stronger* у формі вищого ступеня порівняння, і рівністю всіх

людей – незалежно від статі і суспільного класу, де на тенденцію до руху вказують заперечення *no matter*, які у складі висловів *no matter their gender*, *no matter their class* зображають усунення перешкод для свободи окремих суспільних груп. Таким чином, така когнітивно-риторична модель має переконати слухача в непохитності національного духу британського народу, який нині міцно стоїть на засадах демократії.

Вступ закінчується взаємодією предметно-образного складника концепту, позначеного іменником *women* у сув'язі з підрядним реченням *who made munitions, kept the buses and trains running, served as firefighters and police officers*, з поняттєвим компонентом, позначеним іменником *democracy*: *That the women who made munitions, kept the buses and trains running, served as firefighters and police officers, should have a voice in our democracy. That a country which stood together in solidarity, with people of every class sharing the danger, should become a fairer place* (1). Два наведених речення спираються на антитезу, яка протиставляє Агоніста й Антагоніста з тенденцією до руху й спокою відповідно. У першому реченні Агоніст з тенденцією до руху – це жінки, позначені іменником *women*, діяльність яких під час війни відзначалася значною активністю, розкритою групами присудка *made munitions* («забезпечували військовим знаряддям»), *kept the buses and trains running* («забезпечували рух автобусів та поїздів»), *served as firefighters and police officers* («працювали пожежниками та поліцейськими»). У другому реченні в ролі Агоніста постає ціла країна і весь народ, позначені одиницями *country* і *people*, тенденція яких до руху передається конструкціями *stood together* і *sharing the danger*. Водночас другий складник антитези представлений демократією в цілому і ціннісним компонентом, з яким співвідноситься справедливість: на демократію як Антагоніста з тенденцією до спокою вказує модальне дієслово *should*, що у складі груп присудка *should have a voice* і *should become a fairer place* імлікує недостатність вияву в Британії відповідних демократичних цінностей, брак яких додатково підкреслюється прикметником *fairer* у формі вищого ступеня порівняння.

У комунікативному блоці, присвяченому аналізу політичної ситуації в країні та окресленню майбутньої стратегії її розвитку, предметно-образний складник аналізованого концепту актуалізується іменниками *party*, *people* і *government*, які наділяються ролями Агоніста й Антагоніста з тенденцією до руху: *A party that believes in the good that government can do, but knows government will never have all the answers; MPs asked the British people to take this decision* (1). У першому реченні наведеного уривку іменник *party* позначає Агоніста з тенденцією до руху, на яку вказує присудок *believes in the good* («вірять у краще»), тоді як іменник *government* іменує Антагоніста зі схильністю до спокою, адже заперечення у вислові *never have all the answers* («ніколи не матиме всіх відповідей») вказує на обмеженість дій уряду. У другому реченні іменник *people* позначає Агоніста із тенденцією до руху, на що вказує конструкція *take this decision* («зробити вибір»). Від-

повідно уряд, зображений у стані спокою, черпає свою силу у народ, представлений в ракурсі активності, що свідчить про готовність людей розвивати демократичні цінності британського суспільства.

Заключна частина промови прем'єр-міністра Мей переважно апелює до предметно-образного компонента концепту ДЕМОКРАТІЯ, утіленого іменниками *government* і *country*: *To champion decency in our politics, to be the moderate, patriotic government this country needs to be a party not for the few, not even for the many, but for everyone who works hard and plays by the rules. And it's a moment of opportunity for our country* (1). У цьому уривку уряд, позначений іменником *government*, представлений як Агоніст зі схильністю до руху, що підтверджується конструкцією *to champion decency in our politics, to be the moderate, patriotic* («щоб відстоювати порядність у політиці, щоб бути помірними та патріотичними»), тоді як нація, позначена іменником *country*, постає Антагоністом із тенденцією до спокою, переданим дієсловом *need*, яке акцентує потреби суспільства.

Звернення президента США Дональда Трампа до Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2018 року пропонує дещо інший ракурс розуміння американцями концепту ДЕМОКРАТІЯ.

Промова колишнього американського президента складається з трьох комунікативних блоків, присвячених демократії: вступ, у якому узагальнено результати дворічного президентства Дональда Трампа; огляд міжнародної політики США разом з аналізом сучасних глобальних політичних криз; заключна частина, що містить звернення до Генеральної Асамблеї ООН із закликом поширювати демократичні цінності в країнах світу.

Вступ спирається на предметно-образний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ, вербалізований займенником *we*, що ідентифікує уряд Трампа, а також іменником *people*, який позначає американський народ: *We have passed the biggest tax cuts and reforms in American history. We've started the construction of a major border wall, and we have greatly strengthened border security. We have secured record funding for our military – \$700 billion this year, and \$716 billion next year. We are standing up for America and for the American people* (2). У наведеному уривку домінування уряду Трампа, позначеного дейктиком *we*, досягається завдяки його представленню як Агоніста з тенденцією до руху, репрезентованого низкою присудків: *passed* («провели [реформи]»); *started* («почали»); *secured* («добилися»); *are standing up* («захищаємо»). На цьому тлі американський народ зображений як Антагоніст із тенденцією до спокою, на захист якого стає уряд, домінування якого позначене фразовим дієсловом *stand up for* («захищати (когось/щось)»). Очевидно, що цей комунікативний блок втілює концепт ДЕМОКРАТІЯ зі значним акцентом на ролі уряду й президента в підтримці демократичних цінностей.

Комунікативний блок, присвячений огляду міжнародної політики США та аналізу сучасних глобальних криз, переважно вербалізує концепт ДЕМОКРАТІЯ через предметно-образний компонент, експлікований дейктиком *we*, одиницями *the United*

Nation, people, що цього разу позначає різні народи світу: *We are grateful for all the work the United Nations does around the world to help people build better lives for themselves and their families. The United States is the world's largest giver in the world, by far, of foreign aid. But few give anything to us. That is why we are taking a hard look at U.S. foreign assistance. We will examine what is working, what is not working, and whether the countries who receive our dollars and our protection also have our interests at heart* (2). Одиниці *we, the United Nation* вказують у наведеному прикладі Агоністів з тенденцією до руху, позначеного присудками *are grateful* та *does*. Певною специфікою наділені народи світу, позначені іменником *people*. З одного боку, вони зображені як Антагоніст з тенденцією до спокою дієсловом *help*, хоча група присудка *build better lives* вказує на цих людей як Антагоніста з тенденцією до поступового руху, позначеного прикметником *better* у формі вищого ступеня порівняння.

Поняттєвий компонент концепту *ДЕМОКРАТІЯ*, реалізований іменником *democracy*, задіяний наприкінці міжнародного комунікативного блоку: *In that spirit, we ask the nations gathered here to join us in calling for the restoration of democracy in Venezuela. There is Israel, proudly celebrating its 70th anniversary as a thriving democracy in the Holy Land* (2). У двох наведених реченнях одиниці для вираження предметно-образного й поняттєвого компонентів концепту вказують на пряму залежність демократії від активності самого народу. Поняттєвий аспект концепту, позначений іменником *democracy*, зображений як Антагоніст із тенденцією до руху, що засвідчує іменник *restoration* («відновлення») у першому реченні і віддієслівний прикметник *thriving* («квітучий») – у другому, тоді як Агоніст із тенденцією до руху, що підтверджує присудок *ask to join us* («просимо приєднатися до нас»), позначений займенником *we*, який вказує на американський уряд.

У заключному блоці промови президента Трампа концепт *ДЕМОКРАТІЯ* реалізується через взаємодію всіх трьох складників: предметно-образного, позначеного іменником *people* та займенником *we*, поняттєвого, названого іменником *democracy*, і ціннісного, об'єктивованого іменником *freedom*:

To unleash this incredible potential in our people, we must defend the foundations that make it all possible. Sovereign and independent nations are the only vehicle where freedom has ever survived, democracy has ever endured, or peace has ever prospered (2). Займенник *we*, ужитий для демонстрації єдності мовця і його слухачів, позначає Агоніста із тенденцією до руху, спрямованого на дві цілі: людей, що позначено обставиною мети *to unleash this incredible potential in our people*, і захист демократичних здобутків, на що вказує присудок *must defend*. У другому реченні наведеного уривку суверенні й незалежні нації, зображені іменником *vehicle* як Агоніст із тенденцією до руху, постають як джерело розвитку низки аспектів демократії: свободи (*freedom has ever survived*), демократії в цілому (*democracy has ever endured*), миру (*peace has ever prospered*).

Висновки та перспективи досліджень у цьому напрямі. Специфіка втілення концепту *ДЕМОКРАТІЯ* у британській лінгвокультурі виявляється у переважанні предметно-образного та поняттєвого складників у виступі колишнього прем'єр-міністра Великої Британії з позначенням ціннісного компонента прикметником *fair* задля наголошення відсутності достатнього рівня справедливості. Постійне звернення до предметно-образного компонента, співвідносного із сильним Агоністом, пояснюємо особливістю самої промови: прем'єр-міністр мала окреслити плани партії консерваторів для розвитку країни, а залучені демократичні образи слугували нематеріальними інструментами риторичного впливу. Своєю чергою, вербалізація концепту *ДЕМОКРАТІЯ* в американській лінгвокультурі виявляється в реалізації всіх трьох складників з більшим акцентом на свободі, яка належить до ціннісного компонента, що засвідчує промова колишнього президента США. Зображення взаємодії сильного президента з народом у поширенні демократії й свободи не лише у США, а й у всьому світі відбиває особливий національний характер втілення концепту *ДЕМОКРАТІЯ*.

Ураховуючи результати проведеного дослідження, його перспективу вбачаємо у вивченні моделей втілення концепту *ДЕМОКРАТІЯ* за принципами силової взаємодії на матеріалі публічних виступів інших британських та американських політиків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов : монография. Москва : Языки славянской культуры, 2001. 288 с.
2. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2012. 477 с.
3. Потапенко С. И. Синхронная реконструкция концептов в англоязычном масс-медийном дискурсе: между концептуализацией и категоризацией. *Концепты и контрасты*. Одесса : Издательский дом «Гельветика», 2017. С. 331–338.
4. Синявская О. Е. Концепт ДРУГ / FREUND в русской и немецкой лингвокультурах. *Концепты и контрасты*. Одесса : Издательский дом «Гельветика», 2017. С. 188–196.
5. Славова Л. Л. Мовна особистість політика в аспекті концептуалізації. *Концепты и контрасты*. Одесса : Издательский дом «Гельветика», 2017. С. 315–323.
6. Lebedko M. G. Axiosphere: The linguistic representation of value concepts in American and Russian culture. *American Studies International*. The George Washington University. February 2003. Vol. XLI, № 1–2. P. 179–200.
7. Talmy L. *Toward a Cognitive Semantics: Concept Structuring Systems*. Cambridge, MA : MIT Press, 2000, Vol. 1. 558 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. May T. Prime-minister's address to delegates at the 2018 Conservative Party Conference in Birmingham. URL: <https://www.politicshome.com/news/article/read-in-full-theresa-mays-speech-to-the-2018-conservative-party-conference>
2. Trump D. President Donald Trump's statement to the United Nations General Assembly on Sept. 25, 2018. URL: <https://www.vox.com/2018/9/25/17901082/trump-un-2018-speech-full-text>

REFERENCES

1. Wiezhbitskaya, A. (2001). Ponimaniye kultur cherez posredstvo klyuchevykh slov [Understanding cultures through the key words]: monograph. Moskva: Yazuki slavyanskoi kultury [in Russian].
2. Karasik, V. I. (2012). Yazykovyy krug : lichnost, kontsepty, diskurs [Language circle: personality, concepts, discourse]. Volgograd: Peremena [in Russian].
3. Potapenko, S. I. (2017). Sinhronnaya rekonstruktsiya kontseptov v angloyazychnom mass-mediynom diskurse: mezhdru kontseptualizatsyyei i kategorizatsyyey [Synchronic reconstruction of concepts in the English media discourse: between conceptualization and categorization]. *Kontsepty i kontrasty*. Odessa: Izdatelskiy dom "Helvetika", 331–338 [in Russian].
4. Sinyavskaya, O. Ye. (2017). Kontsept DRUG / FREUND v russkoy i nemetskoy lingvokulturah [The concept FRIEND / FREUND in Russian and German linguistic cultures]. *Kontsepty i kontrasty*. Odessa: Izdatelskiy dom "Helvetika", 188–196 [in Russian].
5. Slavova, L. L. (2017). Movna osobystist polityka v aspekti kontseptualizatsiyi [Linguistic personality of a politician through conceptualization]. *Kontsepty i kontrasty*. Odessa: Izdatelskiy dom "Helvetika", 315–323 [in Ukrainian].
6. Lebedko, M. G. (2003). Axiosphere: The linguistic representation of value concepts in American and Russian culture. *American Studies International*. The George Washington University. February, XLI (1–2), 179–200
7. Talmy, L. (2000). *Toward a Cognitive Semantics: Concept Structuring Systems*. Cambridge, MA: MIT Press, 1

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. May T. Prime-minister's address to delegates at the 2018 Conservative Party Conference in Birmingham. Retrieved from: <https://www.politicshome.com/news/article/read-in-full-theresa-mays-speech-to-the-2018-conservative-party-conference>
2. Trump D. President Donald Trump's statement to the United Nations General Assembly on Sept. 25, 2018. Retrieved from: <https://www.vox.com/2018/9/25/17901082/trump-un-2018-speech-full-text>